

Subject Area
Sociology

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 105
PP: 4345-4356

Arrival
08 November 2022

Published
31 December 2022

Article ID Number
66915

Article Serial Number
27

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.29228/ssj.66915>

How to Cite This Article
Yetgin, F. (2022).

“Engelli Bireylerin İşgücüne Katılımı, Engelli Dernek ve Vakıflarla Etkileşimini Ne Yönde Değiştiriyor?; Kamu Kurumunda Bir Örnek” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:105; pp:4345-4356

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Research Article

Engelli Bireylerin İşgücüne Katılımı, Engelli Dernek ve Vakıflarla Etkileşimini Ne Yönde Değiştiriyor?; Kamu Kurumunda Bir Örnek

How Disabled Persons' Participation in the Labor Force Changes Their Interaction with Disabled Associations and Foundations? ; An Example in a Public Institution

Fatih Yetgin¹

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Engelli bireyler, engellilik durumları dolayısı ile istihdam sorunu ve toplumsal bir takım olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmaktadır. Bu sebeple yaşamış oldukları ayrımcı bakış açısına, ötekileştirme ve damgalayıcı pratiklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu araştırma, engelli bireylerin istihdama kazandırılmasının, engelli dernek ve vakıflara katılımının etkinliğine katkı sağlayıp sağlamadığını Türkiye kamu kurumları bağlamında, açıklamaya çalışmıştır. Engel durumunun, engelli demeklerle ilişkisindeki sorunlara, toplumsal etkileşimlerdeki olumsuz deneyimleri, görme, ortopedik, zihinsel, Psikolojik rahatsızlık, süregelen hastalık engeli olan bireylerin anlatımları çerçevesinde açıklanmaya çalışılmış ve değerlendirilmiştir.

Nitel araştırma tekniklerinin kullanıldığı, Bakırköy adliyesinde görevli üç görme engelli, iki süregelen hastalık, iki ortopedik engelli, bir zihinsel engelli, bir psikolojik rahatsızlığı bulunan engelli kadrosunda çalışan dokuz engelli personellerle derinlemesine mülakat ve katılımlı gözlemler yapılmıştır.

Bu çalışmada engelliliğe ilişkin tartışmalardan hareketle, engellilik halinin, bireyin yaşamış olduğu toplumsal baskı ötekileştirme ve ayrımcı politikalarla ortaya çıktığı, toplumun damgalama davranışları ve tutumunun engelli bireyleri sosyal hayata katılmalarını olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır.

Engelli bireylerin istihdamı ile sosyal hayata katılmalarını kolaylaştıran eğitim, sağlık, ve sosyal inş sürecinde olumlu etki yaratması beklenen ve bu kapsamda hareket eden engelli dernek ve vakıflarla ilişkisine odaklanmıştır. Engelli bireylerin istihdam sorununu çözüldüğünde, engelli dernek ve vakıflarla ilişkisinin azaldığı görülmüş, bunun sebepleri, iletişimsizlik, güven, sosyal yetersizlik, engellilik sorunlarında etkinsizlik gibi faktörlerden engelli bireylerin etkilendiği gözlemlenmiştir.

Bu bulgular kapsamında engelli bireylerin, istihdamını kolaylaştırıcı ve hayata katılmalarının sağlanması için, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın “2030 Engelsiz Vizyon” politikası hedeflerine ulaşması için bu alana katkı sağlayarak, literatüre engellilik araştırmalarını geliştirmek, çoğaltmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, İstihdam, Engelli Derneği, Damgalanma

ABSTRACT

Disabled individuals are exposed to employment problems and social negative attitudes and behaviors due to their disability. For this reason, they are faced with the discriminatory point of view, othering and stigmatizing practices they have experienced. This research has tried to explain in the context of Turkish public institutions whether the employment of disabled people contributes to the effectiveness of their participation in associations and foundations with disabilities. It has been tried to explain and evaluated the disability status, the problems in its relations with the disabled associations, negative experiences in social interactions, visual, orthopedic, mental, psychological disorders, chronic diseases within the framework of the expressions of individuals with disabilities.

In-depth interviews and participatory observations were made with nine disabled personnel working in the Bakırköy courthouse, where qualitative research techniques were used, with three visually impaired, two chronic diseases, two orthopedically disabled, one mentally disabled and one psychologically disabled staff.

In this study, based on the discussions on disability, it was revealed that the state of disability emerged with the social pressure, marginalization and discriminatory policies experienced by the individual, and the stigmatization behaviors and attitudes of the society negatively affected the participation of disabled individuals in social life.

It focuses on the relationship with disabled associations and foundations, which are expected to have a positive impact on the education, health, and social construction processes that facilitate the employment of disabled people and their participation in social life, and act within this scope. When the employment problem of disabled people is resolved, it is observed that the relationship of disabled people with disabled associations and foundations decreases, and it has been observed that disabled people are affected by factors such as lack of communication, trust, social inadequacy, ineffectiveness in disability problems.

Within the scope of these findings, it is aimed to develop and increase the disability research in the literature by contributing to this field in order to facilitate the employment of disabled people and to ensure their participation in life, to achieve the "2030 Barrier-Free Vision" policy of the Ministry of Family and Social Services.

Keywords: Disability, Employment, Disabled Association, Stigma

1. GİRİŞ

Engellilik, evrensel bir olgu ve kitlesel bir sorundur. Dünya çapında, herhangi bir engellilik durumuyla yaşamak zorunda olan bir milyardan fazla (2010 dünya nüfus verilerine göre %15) insan olduğu tahmin edilmektedir. Bu nüfusun iki yüz milyonu ise engelli oluşlarından dolayı hayatlarında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanı sıra gelecek yıllarda engelli sayısının daha da artacağı ve engellilere sunulacak temel hizmetler konusunda ilgili kurumların daha yüksek kaygıya sahip olacağı düşünülmektedir. Dünyanın her yerinde, engelli olmayan insanlara nazaran engelliler daha niteliksiz sağlık koşullarına, daha fazla eğitim sorunlarına ve daha

yüksek yoksulluk değerlerine sahiptir. Engelliler; sağlık uygulamalarına ulaşma, eğitimden yararlanma, istihdam imkanı bulma, ulaşım araç ve aygıtlarını kullanma ve engellilik hakkına yönelik bilgi edinme gibi hizmetlere erişimde birçok zorlukla karşılaşmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [DSÖ], 2011)

Türkiye’de de engelliğin önlenmesi, toplumsal yaşama uyum, temel hizmetlere kolay erişim ve sosyal yardım gibi alanlarda düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak, politikalar çerçevesinde gerçekleştirilen uygulamalarda ortaya çıkan sorunlar yüzünden, hizmetlerin engellilere ulaştırılması noktasında arzu edilen seviyeye ulaşılamamıştır.

Engelli bireyler, toplumsal hayata katılma konusunda ciddi sosyalleşme sorunları yaşamaktadırlar. Sosyalleşme engellilerin sosyal hayattaki görevleri başarmak için hazırlanmaları anlamına gelir. Sosyalleşme, engelli bireyin hayatlarını başarıyla sürdürmelerinde ve kendi dünyalarında hayat zorluklarının üstesinden gelmelerinde diğer bireylerle dayanışma sağlamaları için işlev görür.

Engelli bireylerin sosyalleşme ve hayata katılmalarının önündeki en önemli problem oluşturan unsurların başında istihdam sorunu gelmektedir. İstihdam sorunu yaşayan birey maddi kaygılar içerisinde olmakta ve bu durum kişilerin hayatında hareket kısıtlılığı, sosyalleşme ve diğer bireylerle de etkileşimini olumsuz yönde değiştirmektedir. Bu durumun engelli bireylerin üzerinde ortaya çıkması, engelliliğin ortaya çıkardığı sağlık sorununun yanında öz güven eksikliği, dışlanmışlık algısı, karamsarlık gibi olumsuz duygularla karşı karşıya kalan dezavantajlı bireyler yaratmaktadır.

Toplumsal gelişim, hayatın içerisinde olan engelli bireylerin de işgücüne katılmasıyla mümkündür. Bu durum, çeşitliliği sağlayan sosyal politikalar kapsamı içerisinde engelli bireyi de alan, ülkenin kalkınması ve sürdürülebilir istihdamın içerisinde olmasına, farklılıklara sahip bireyleri de dahil etmekle, dezavantajlı gruplara fırsat vermekle mümkündür. Bu sebeple, dezavantajlı gruplardan olan engelli bireylere yönelik uygulanan bu politika, eşitlikçi, adil, fırsat eşitliği sağlayan, koruyucu sosyal devlet anlayışının en önemli unsurlarındandır. Engelli bireylere yönelik faaliyet yürüten dernek ve vakıfların etkin olması, engelli bireylerin hayatın içerisinde olmalarını sağlayacak uygulamaları belirlemeye, engellilik sorunsalına dayalı eylem planlarını tartışmaya, bu alanda kamuoyu oluşturarak, devlet mekanizmasındaki karar vericilere karşı seslerini duyurmayı kolaylaştıracaktır. Bu durum engelli bireylerin toplumsal yaşama dahil edilmesi yönünden, toplumsal ve yapısal engellilik üzerine yaşamış oldukları sorunlarını çözmelerine ve dezavantaj yaratan unsurları belirlemeye yönelik uygulamaların neler olduğuna dair sistemsel açıdan devlete karşı talep eden, hazırlayan ve belirleyen güç olur. Türkiye Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın ‘‘2030 Engelsiz Vizyon’’ hedefine, engellilere yönelik istihdam politikalarını geliştirerek, pozitif ayrımcılık uygulamaları ile bu kapsamdaki bilimsel araştırmaların alana katkı sağlamasıyla gerçekleştirmek mümkün olacaktır.

2. ENGELLİLİK KAVRAMI

Birleşmiş Milletlerin Genel Kurulu’nun, engellilik kavramı üzerine geçmişte yapmış olduğu tanımlamalarla sakatlık, özürsüzlük, engellilik gibi kavramlar, toplum tarafından çeşitli ifadeler içerse de aynı anlamı taşımaktaydı. Bu durum, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1975 yılında yayınladığı Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesi’nde engelli bireyleri tanımlarken sakat ifadesi kullanması, engellilik ifadesinin toplum ve kurumlar üzerinde sakat kişi, olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Bu tanımlamada sakat kişi; Normal bir bireyi öz bakım ihtiyacını gidermede ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken faaliyet ve beklenen hareketleri, bedensel veya zihinsel olarak, kalıtsal hastalık sonucu veya sonra oluşan bir süreç sonucu yapamayan kişi tanımlamasını yapmıştır (B.M., 1975). Bu tanımlama ile engelli birey toplum tarafından sakat olarak ifade edilerek, engellilik diline ifadesel olarak sakat kelimesi yerleştirilmiştir.

Engelli bireylere yönelik insan hakları için politikalar geliştirmek ve ayrımcılığa karşı olmak, ilk başta engellilere yönelik kullanılan dili değiştirmekle başlar. Sakat ve özürsüzlük kavramları, ‘‘toplumsal engellilik’’ açısından bakıldığında, toplumun gözünde sakat ve özürsüzlük kavramlarının yaratmış olduğu bir algılama biçimi olduğu ve bu algılanış biçiminin de engelli bireyleri dışlayan, eksik olduğu olgusunu ortaya çıkararak, topluma karşı işe yaramaz birey olduğu, sonucunu algılatıldığını bilmekteyiz. (Kaya, 2015)

Yapılan araştırmada engelli bireylerin ilgili dile yönelik olumsuzluk algısına, katılımcı K;3 şu ifadelerle değinmiştir;

‘‘Beni rahatsız eden şeyde özürsüzlük, sakat demeleri, tamam bir şey değil de, engelli demeleri daha çok hoşuma gidiyor. Bende kendimi anlatırken, görme engelli diyorum.’’ (E3, Görme Engelli Birey)

Aynı dilde iletişim gerçekleştirilse bile, kelimeler farklı insanlara değişik anlamlar vermektedir. Çünkü kişiler, diğer kişilerle iletişim durumunda, alıcı konumunda ve bu süreç içerisinde ise, ihtiyaçlarına, motivasyonlarına,

deneyimlerine, kişisel özelliklerine göre bu süreci değerlendirir, duyar ve görürler (Robbins, Judge, 2015). Engelli bireyde toplumun diğer bireyleriyle iletişimde, bu süreci yaşayabilmektedir.

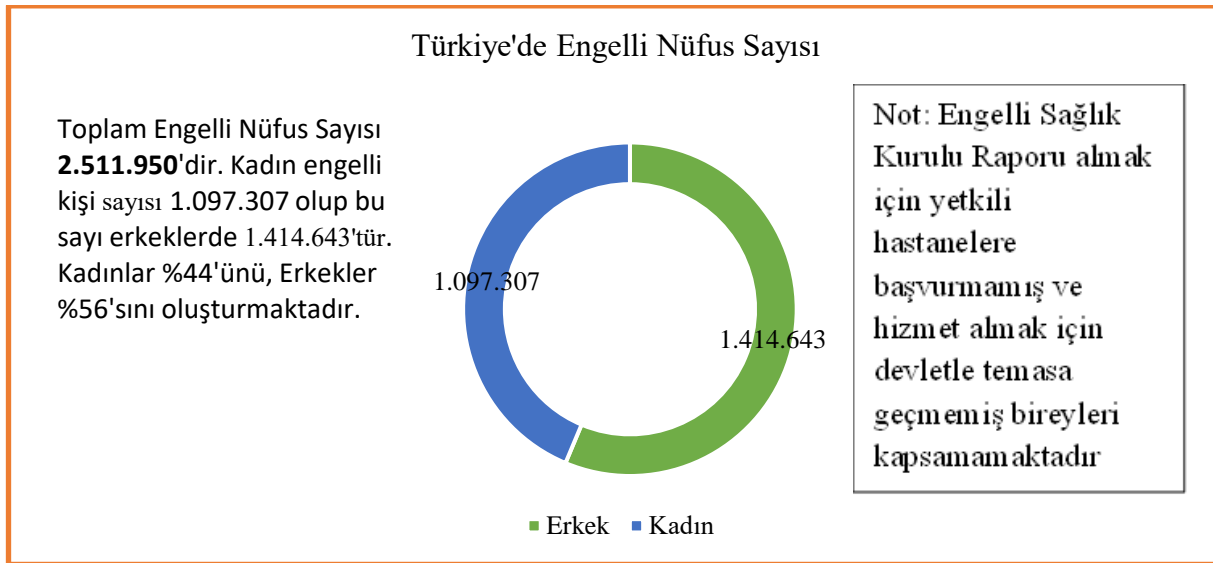
Türkiye’de hayatın her alanında karşılaşılan ve kullanılan bu kavramlara ilişkin net bir dil birlikteliği yoktur. Çeşitli yasalarda ve faaliyet alanlarında bu kavramlar farklılık göstererek kullanılmaktadır. Son dönemde özürülük ve sakatlık yerine kullanılmaya başlanan ‘‘engellilik’’ de yetersizlik nedeniyle bireyin yaş, cinsiyet, sosyo-kültürel sebeplere bağlı olarak sosyal rolünü yerine getirmesinin engellenmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır (Seyyar, 2006).

Engelli İnsan Hakları kapsamında çıkarılan ‘‘5378 sayılı Engelliler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’’ da engelli birey tanımı şöyle yapılmaktadır: ‘‘Engelli birey, doğum esnasında veya sonradan oluşan herhangi bir nedene dayalı olarak duygusal, ruhsal, zihinsel, bedensel, işitsel yoksunluk ile sosyal becerilerini çeşitli derecelerde yitirmesi sebebiyle toplumsal hayata uyum sağlama ve günlük gereksinimi olan ihtiyaçlarını giderme güçlüğü çeken, aynı zamanda rehabilitasyon sürecine, bakım faaliyetine, yasal korunma, ve destek hizmetlerine ihtiyaç hisseden, duyan kişi’’ olarak ifade edilmektedir (Altuntaş, Atasü, 2016).

Özürülü ifadesi, Aralık 2012’de UNICEF ve Engelli ve Yaşlı Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen Her Çocuk İçin Engelsiz Yaşam Konferansı’nda yürürlükte yer alan ‘‘özürülü’’ ifadesi yerine ‘‘engelli’’ ibaresi tanımının kullanılmasına ilişkin Bakanlık kararları duyurulmuştur. Ülkemizin de taraf olarak imzaladığı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) ile engellilik konusu, insan haklarına, ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik, fırsat eşitliği, bağımsızlık, özerklik, katılım, farklılıklara saygı kavramlarıyla birlikte anılmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ‘2030 Engelsiz Vizyon’ hedefi doğrultusunda, engellilerin eşit vatandaşlar olarak potansiyellerini gerçekleştirebildikleri içermeci toplum inşa etmek vizyonu benimsemiş ve bu doğrultuda gerekli çalışmaları başlatmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

Aşağıdaki şekilde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2021 verilerine göre Türkiye’de yaşayan ve Engelli Sağlık Kurulu Raporu bulunan devlete kayıtlı, en az %40 ve üzeri engel oranı bulunan, engelli bireylerin toplam nüfusunu göstermektedir.

Şekil 1: Türkiye’de Engelli Nüfus Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı
Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Türkiye’nin toplam nüfusunun 2021 verilerine göre 84.680.273 olduğu açıklanmaktadır (TÜİK, 2021). Nüfusun 2.511.950 kişi engelli bireylerden oluşmaktadır. Engelli erkeklerin sayısının, kadın engelli bireylere göre daha fazla olduğu verilerden anlaşılmaktadır.

Türkiye Engelliler Konfederasyonuna göre, Türkiye’de engelli nüfusuna ilişkin net bir sayı verilememektedir. Engelli nüfusu net olarak bilinmemekle birlikte belirli araştırma sonuçları mevcuttur. 2002 yılında TÜİK tarafından bu sayının toplam nüfusun yüzde 12,29’u olduğu ifade edilmiştir. Türkiye Engelliler Konfederasyonuna göre bu sayı eksik ve yetersiz olsa da tüm bu araştırmaların, Türkiye’de yaşayan nüfusun %10’undan fazla olduğu düşünülmektedir. Bu göre Türkiye’de en az 8,5 Milyon engelli yaşadığı tahmin edilmektedir. (www.engellilerkonfederasyonu.org.tr, 2022)

2.1. Engellilik Türleri

Genel olarak, engelli bireylerin engelli olma durumlarını ortaya çıkaran rahatsızlıkları farklılık gösterse de literatürde altı farklı engel türü vardır. Bunlar;

2.1.1. Ortopedik Engelli

Ortopedik engelli birey kas ve iskelet sistemindeki anormallik yaratan, eksiklik, yetersizlik ve fonksiyon farklılığı oluşmuş kişidir. El, bacak, kol gibi uzuvların işlev ve görevlerini tam olarak yerine getirememesinden doğan yetersizlikler, kalça çıkıklığı rahatsızlığı, felç geçirme durumu, ortopedik olarak engel oluşturan türlerden bazılarıdır (Öztürk, 2011).

2.1.2. Görme Engelli

Doğuştan veya sonradan herhangi bir sebebe dayalı meydana gelmiş bulunan, bir gözünde veya her iki gözünde tamamen veya görmesinde kısmi kayıp yaşayan bireydir. Görme fonksiyonu kayıp oluşumuna bağlı olarak meydana gelen ve ayrıca, göz şaşılığı, renk körlüğü, göz protezi kullanımı yapanlar, gece körlüğü hastalığına sahip olanlar, görme engelli grubunu oluşturmaktadır (Kocabaş, Şişman ve Yazıcı, 2011).

2.1.3. İşitme Engelli

Kişinin işitme yetisindeki duyarlılığına bağlı ve işitmenin gelişim sürecinde, uyum ve iletişimdeki asli unsurunu gerçekleştirememeye durumuna maruz kalan kişi işitme kaybı yaşamaktadır. Doğumdan önceki süreçte, doğum esnasında veya doğumdan sonraki hallerde bir veya iki kulağında da tam veya kısmi olarak işitme kaybı yaşayan kişi, işitme engelli birey olarak tanımlanır. Bu durum yapılan işitme test sonuçlarında işitme yetisindeki kayıp 21-35 desibel arasında ise hafif olarak işitme, 36-70 desibel arasında ise orta, 71-90 desibel aralığında ise ileri derecede işitme engelli birey olarak kategorize edilerek tanımlanmaktadır (Seyyar, 2015).

2.1.4. Süreğen Hastalık

Kişinin hayatına olumsuz etki eden, bağışıklık sisteminde tahribat oluşturan, kişinin bedeninde olan organlarının fonksiyonlarını yerine getirmesini engelleyen, tam kullanmasını önünde engel çıkartan, sürekli bakıma veya tedavi ihtiyacını oluşturan hastalıklardır. Kana bağlı oluşan hastalık, solunum sorunları oluşturan hastalıklar, kalp ve damar hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolu ve üreme organı hastalıkları, cilt hastalıkları, endokrin, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları, kanser gibi hastalıklar süreğen hastalık kapsamında yer almaktadır (Kosor, 2011).

2.1.5. Konuşma Engelli

Herhangi sebebe dayalı ortaya çıkan nedensel faktörle konuşamayan veya konuşmasının hızında, dilindeki akıcılığında, ifadesel bozukluk meydana getiren, ses bozukluğu olarak kendini gösteren durumlarla karşılaşan kişiye konuşma engelli birey denir. İşitmesine rağmen tam olarak konuşamayanlar, konuşmak için çeşitli aletlere ihtiyaç duyanlar ve bu aletleri kullananlar, gırtlak eksikliği olanlar, afazi, kekemeler, dil-dudak damak çene yapısında hasar oluşanlar bu engel grubunu içerisinde yer almaktadır (Kocabaş, Şişman ve Yazıcı, 2011).

2.1.6. Zihinsel Engelli

Zihinsel engelli doğum sürecinden önce, doğum oluşumu esnasında veya doğum sürecinin sonraki gelişim aşamalarında farklı unsurlara bağlı olarak zekâ gelişimi ve işlevinde meydana gelen duraksama, yavaşlama ve gerilemeyle birlikte ortaya çıkan davranışlarındaki, sosyal uyumu sürecinde, hal ve hareketlerindeki anormallik sergileme sonucu, normal bireyler gibi davranışlar göstermeyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2015).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2021 yılına ait verilerine göre, aşağıda yer alan tabloda engelli bireylerin, engellilik türüne göre dağılımı ve nüfusu gösterilmiştir.

Tablo 1.: Veri Sisteminde Kayıtlı ve Hayatta Olan Engellilerin Engel Oranları ve Nüfusu

Engel Grubu	Kişi Sayısı	Engelli Nüfusuna Göre Oran
Görme	215.076	9,53
İşitme	179.867	7,97
Dil ve Konuşma	33.686	1,49
Ortopedik	311.131	13,78
Zihinsel	385.313	17,07
Ruhsal ve Duygusal	170.927	7,57
Süreğen Hastalık	917.259	40,63
Diğer	44.248	1,96

Not: Engelli Sağlık Kurulu Raporu almak için yetkili hastanelere başvurmamış ve hizmet almak için devletle temasa geçmemiş bireyleri kapsamamaktadır.

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

İlgili tablodan da görüleceği üzere, süregelen hastalık grubunda olan engelli bireyler, engelli nüfusun, %40,63'ünü oluşturarak, 917.259 kişi ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada %17,07 ile 385.313 kişi zihinsel engelli bireyler olup, ortopedik engelliler 311.131 kişi %13,78 ile üçüncü sırada yer aldığı istatistiki sıralamada görme engelli bireyler toplam engelli grubunda %9,53 ile 215.076 kişi sayısı ile dördüncü olarak veri sistemine kaydı bulunmaktadır.

3. ENGELLİ İSTİHDAMI

Milyonlarca insan için ücretli istihdam, sadece geçim kaynağını elde edilmesini sağlayan tek gelir unsuru değil, aynı zamanda sosyal olarak varoluş ve öz saygı oluşturma kaynağıdır (Alcock, May ve Rowlington, 2011).

Bir kişinin engelli olması durumu, o bireyin çalışma hakkından feragat etmesi gerektiği anlamını taşımamaktadır. Toplumda yaşayan her bireyin, barınma hakkı, yaşam hakkı olduğu gibi çalışma ve gelir elde etme hakkı da, temel haklar kapsamında engelli bireyin hakları arasında yer almaktadır (Köksal, 2010). Fakat engelli bireylerin yaşamış olduğu engellilik tarihine bakıldığında, istihdam edilme alanında ayrımcılık, sosyal dışlanma, ilgili politikalar kapsamı dışında bırakılma gibi birçok farklı muamele ile ötekileştirilmelere maruz bırakıldıkları görülmektedir (Uşan, 1997).

5378 Sayılı 1/7/2005 tarihinde kabul edilen Engelliler Hakkında Kanun'un 14. Maddesi gereği: Engelli bireylerin işe alınımında; İş seçiminden, seçim süreci, başvuru formları, belirlenen çalışma zamanı, işin niteliği ve koşullarına kadar olan aşamaların herhangi birisinde engelli bireylerin dezavantajlarına olacak ayrımcı uygulamalar ve prosedürler bulunamaz. İşe yerleştirilen veya iş görüşmelerinde bulunan engelli bireylerin karşı karşıya gelebileceği zorluk ve engellemeleri azaltmaya ve oluşumunu engellemeye yönelik istihdam aşamalarında, koruyucu politikaların belirlenmesi, yürürlüğe koyulması ve işyerinde fiziksel tasarımın, görev, yetki ve sorumluluğu bulunan kuruluşlar ile işyerleri arasında kurulan koordinasyon çerçevesinde yapılması zorunludur. Engelli bireylere özgü çıkarılan Kanun ile dezavantajlı bireyler pozitif ayrımcılık kapsamında korunmaktadır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

İşverenlerin İş Kanunu'na göre engelli işçi çalıştırma zorunluluğu 4857 Sayılı yasanın 30. Maddesi gereği; İşverenler elli çalışan veya daha fazla çalışana sahip özel sektör iş yerlerinde %3 oranında engelli birey çalıştırmak zorunluluğu bulunmaktadır. Devlet Memurları Kanunu'nun 657 sayılı Yasanın 50. Ve 53. Maddeleri gereği; Kamu kurum ve kuruluşlarında ise %4 engelli kontenjanı olarak bedenen zorlanmayacağı, mesleki ve ruhi durumlarına uygun işlerde engelli bireyleri çalıştırmakla hükümlüdürler (İşkur, 2022). Bu kapsamda sürdürülebilir istihdamın geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, korunması ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerini yürütmek ve işsizlik sigortası hizmetleri alanında çalışmalar yapmak üzere kurulan Türkiye İş Kurumu (İşkur) engelli bireyleri de bu kapsamda ve sağlık sorunlarını da gözetererek uygun istihdam koşullarında işe yerleştirmek ve engelli bireyleri istihdama katılımını sağlamak için kayıt altına alır (İşkur, 2022). Yapılan araştırmada katılımcı K;2 bu sürecin kendisinde uygulanmasını şöyle aktarmaktadır;

‘Ben liseyi bitirdikten sonra Mecidiyeköy de, İşkur vardı engellilerin İşkur'u onlar bana iş bulma konusunda yardımcı olmuşlardı.’ (E1, Psikolojik Rahatsızlık)

657 Sayılı yasanın 50. Maddesi gereği; Devlet kamu hizmet ve görevlerine, devlet memuru olarak atanacakların, açılacak devlet memurluğu sınavlarına girmeleri ve yeterli koşullarla sınavı kazanmaları şarttır. Sınavların yapılmasına dair usul ve esaslar ile sınava tabi tutulmadan girilebilecek hizmet ve görevler ve bunların tabi olacağı esaslar Devlet Personel Başkanlığı tarafından hazırlanacak bir genel yönetmelikle düzenlenir.

657 Sayılı yasanın 53. Maddeleri; Engelli bireyler için yapılan sınavlar, ilk defa kamu kurumlarında devlet memuru olarak işe yerleştirmeleri olacaklar için açılan sınavlardan ayrı zamanlı olarak, kurumlarda oluşan engelli çalışan kontenjanı açığı olduğu sürece, engellilik türleri ve eğitim seviyeleri itibarıyla sınav sorularını belirlemek ve engelli bireylerin ulaşılabilirliklerini sağlamak suretiyle merkezi olarak yapar veya yaptırılır (Karaaslan, 2014).

Engelli bireylerin, kamu kurumlarına atanmaları ve görev almalarını kolaylaştırarak kamu kurumlarında istihdamını sağlamak adına ilk defa Özürlü Memur Seçme Sınavı 2012 Yılında yapıldı. Daha sonra merkezi olarak yapılan sınavın adı 2014 yılında Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPS) olarak değiştirilerek, günümüzde engelli bireye yönelik kullanılan dile uygun olarak düzenlendi.

Bu kapsamda aşağıdaki tabloda yıllara göre devlet memurluğu kadrolarına yerleşen engelli bireyler yer almaktadır.

Tablo 2.: Yıllara Göre Kamu Kuruluşlarında Çalışan Engelli Sayısı

Yıllar	Engelli Memur Sayısı
2022 (Temmuz)	65.662
2021	62.356
2020	57.408
2019	55.196
2018	51.814
2017	49.873
2016	48.134
2015	40.655
2014	34.078
2013	32.787
2012	27.314
2011	20.829
2010	18.787
2009	10.357
2008	9.966
2007	9.193
2006	8.915
2005	8.717
2004	8.717
2003	6.727
2002	5.777

Kaynak: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Kamu kuruluşlarındaki engelli çalışan sayısındaki 2012 ve sonraki yıllardaki hızlı yükseliş ilk defa EKPSS (Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı) 2012 yılında yapılması ve her iki senede bir tekrarlanarak kamuya engelli personel alınımının yapılmaya başlanması bu yükselişin göstergesidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2030 Engelsiz Vizyon politikası kapsamında; "Engelliler için açık, bütünleştirici ve erişilebilir ortamlarda istihdam imkânlarının sağlanması, kimseyi geride bırakmayan kapsayıcı kalkınmanın asli araçlarından biridir." Misyonu çerçevesinde kamu kuruluşlarına atanan veya yerleştirilen engelli bireyler yıllar bazında pozitif yönde artmaktadır.

4. ENGELLİ DERNEK VE VAKIFLAR

Başkalarıyla toplumsal bağlar kurmayan çocuklar gelişemez, yetişkinler toplumsal ilişkilerde varlıklarını sürdüremez. Toplum, bu nedenle insanın var olabilmesinin en belirgin koşuludur (Giddens; 2017). Engelli bireylerde toplumun bir ferdi olarak başkalarıyla iletişime geçerken belli dayanışma gruplarına girerler. Bu bölüm altında engelli bireylere yönelik çalışmalar yapan, engelli dernek ve vakıflara değinilecektir.

4.1. Engelli Dernekleri Federasyonu (EDF)

Engelli Dernekleri Federasyonu (EDF) 07 Mayıs 2011 tarihinde 7 engelli derneğin bir araya gelmesi ile Ankara'da kurulmuş Engelli merkezli bir sivil toplum kuruluşudur. Federasyonun hedef kitlesi engelliler ve aileleri olup, amacı engellilerin ve ailelerinin yaşamlarını kolaylaştırmak ve engellileri yaşama dahil etmektir. Engelli Dernekleri Federasyonu MESGEP Kursları adı altında toplam 240 zihinsel engelli bireye; Ahşap boyama, aşçı çırağı, el yapımı sabun yapma, dekoratif tablo yapımı, hasır örme, hamur bebek yapma vb. eğitimler vermektedir. Ayrıca piknik gezi gibi sosyalleşme aktiviteleri de üyelerine düzenlemektedir. (www.engellifederasyonu.org.tr)

4.2. Altı Nokta Körler Derneği

Görme engelli bireylere yönelik faaliyetleri yürütmek üzere kurulan Altı Nokta Körler Derneği'nin 31 ilde kapsamında şubesi bulunup, 6.500 civarında görme engelli bireyi dernek çatısı altında toplayıp, hizmet vermektedir. Dernek özellikle başta engelli bireylerin istihdamı ve eğitimine odaklanmış olup, görme engelli bireylere yönelik kültürel gelişimleri ve sosyalleşmelerini sağlamak üzere birçok projeye imza atmıştır.

Görme engeli bulunan bireylere nasıl davranılması gerektiği ile ilgili ayrıca normal bireylere özgü eğitimleri de mevcut olup, engelli hakları konusunda hukuk köşesi bölümü ile görme engellilere hukuksal çerçevede hizmet de vermektedir. (www.altinokta.org.tr.)

4.3. Bedensel Engellilerle Dayanışma Derneği (BEDD)

Bedensel Engellilerle Dayanışma Derneği kamu yararınadır. Dernek, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan tüm ortopedik engellilerin eğitim, sağlık ihtiyaçlarına katkıda bulunarak sosyal dayanışmalarını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Bünyesinde toplanan engelli vatandaşlar için din, dil, ırk bölge ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın gerekli tüm çalışmalarını yapar.

Dernek, engelli bireylerin yaşama katılmasını sağlamak için, kurulduğu 1993 yılından itibaren, yaklaşık 45.185 engelli bireye ihtiyaçlarına uygun tekerlekli sandalye tahsis etmiştir. Dernek ayrıca eğitim, sağlık, gıda yardımı gibi faaliyetlerle engelli birey ve ailelerine yardımda bulunmaktadır. (www.bedd.org.tr)

4.4. Altı Nokta Körler Vakfı

Vakfın amacı görme engeli bulunan bireylerin rehabilite edilmesi, eğitilmesi, işyerleri ile koordinasyonu sağlayarak bu kapsamda işe yerleştirilmesi ve işyerlerinde verimli düzeye getirilmesi, körlüğü önleme ile sorunları doğrultusunda kamuoyunu bilgilendirmek amaçları arasındadır. Bu kapsamda öğretim, eğitim, rehabilitasyon merkezleri ile görme engelli bireylere günlük yaşam ve davranışları öğretmek ve bağımsız hareket yetenekleri geliştirmek, kültürel ve sportif alanlarla engelli bireyleri hayata kazandırmayı amaçlamaktadır. (www.6nokta.org.tr.)

4.5. İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği (İED)

İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği, işitme engellilerin, işitme kaybı her ne olursa olsun sorunlarıyla ilgilenen hak temelli bir dernektir. İşitme engellilerin yaşam standardını yükseltmeye, sorunlarını en üst düzeyde çözümlenmeye çalışır. Sosyal sorumluluk kapsamında üyelerine cihaz bankasına gelen bağışlarla ücretsiz işitme cihazı dağıtmaktadır. Üyelerine işaret dili kursları ile eğitim vermektedir. Doğa kampları ve gezi düzenleyerek üyelerinin sosyalleşmesinde katkı sağlayan dernek, referans olan kuruluşlar ile engelli bireylerin istihdam edilmelerini sağlamaktadır. (www.ied.org.tr.)

4.6. Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı (ZİÇEV)

Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma misyonu çerçevesinde kurulan ZİÇEV vakfı aynı zamanda öğrencilerinin; bireysel durum ve yeteneklerini göz önünde tutarak, özel eğitime gereksinimi olan bireyin sahip olduğu potansiyeli en üst seviyeye çıkartarak kendilerine yeten, bağımsız, üretici bireyler olmalarını sağlamak. Bu amaçla yönetim ve eğitim personelinin yeterliklerini arttırarak mesleki becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır(www.zicev.org.tr).

4.7. Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı

Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların erken teşhisinin konulması, önlem alınması, özel eğitimi ile topluma kazandırılmasına öncülük edilmesi ve bunun yurt çapında yaygınlaştırılması amacıyla, kâr amacı gütmeyen ve kamu yararını gözeten bir sağlık ve eğitim vakfı olarak 15 Nisan 2003 tarihinde kurulmuştur. (www.tohumotizm.org.tr.)

4.8. Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı

Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı'nın amacı; Cerebral Palsy'li çocuk ve erişkinlere, teşhis, tedavi, rehabilitasyon ve eğitim hizmeti sağlayarak, meslek sahibi olmaları ve hayata kazandırılmaları için gerekli faaliyet ve gayretlerde bulunup insanlığın mutluluğuna çalışmaktır. Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı Türkiye bünyesinde hizmet veren iki rehabilitasyon merkezi ile toplam 500 öğrenciye hizmet verme kapasitesindedir (www.tscv.org.tr).

Kamusal harcamaların, insanın kullanımına sunulan mallar ve donanımlardan daha yoğun olarak insana yöneldiği gözlenir (Baudrillard; 2018)

5. YÖNTEM

Araştırmanın yöntemi, araştırmanın nasıl bir yol izlenerek gerçekleştirileceği hakkında bizlere bilgiler verir. Sorunun olgularla anlatılarak, nasıl çözümleneceğine karar verilen bir aşamadır (Aziz, 2018).

Bu bölümde; Araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplaması ve analizine yer verilecektir.

5.1. Araştırma Modeli

Yapılan araştırmada nitel araştırma çerçevesinde seçilen yöntem olan eylem araştırma deseni uygulanmıştır. Uygulanan eylem araştırma deseninde esnek bir yaklaşım söz konusu olduğundan olası sorunların değerlendirilmesi sonucunda iş birliği ile bu uygulamayı geliştirilebilmek söz konusudur. Araştırmacı araştırdığı konuda veriye yakın olma durumu, süreci yakından tanınması ve aynı zamanda yaşaması önem arz etmektedir. Nitel

araştırmada vurgulanan olgu, araştırmacının katılımcı rolü ile aynı zamanda veri toplama aracı olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırma, engelli bireylerin iş gücüne istihdam edildikten sonra, dernek ve vakıflara katılımının ne yönde değiştiği ve bunun sebeplerinin incelenmesinden oluşmaktadır.

5.2. Evren ve Örneklem

Her araştırmanın bir evreni vardır. Evren genellikle verilerin kaynağını oluşturur (Aziz, 2018). Bu araştırma, araştırmacının çevresinde, yakınında bulunan tanıdık bilindik çevreden seçilmiş, bu nedenle uygun örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Bu kapsamda, Bakırköy Adliyesi'nde engelli kadrosunda çalışan, 9 engelli katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmada yer alan engelli bireyler E1, E2, E3,...E9 olarak kodlanmıştır.

5.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada verilerin toplanmasında, araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan, yaygın gözlem tekniğinden yararlanılmış, derinlemesine görüşmeleri kapsayan mülakat tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada engelli bireylerle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analizinde, içerik analizi uygulanmıştır. Yapılan içerik analizinde hedef, elde edilen verilerin açıklanabilir kavram ve ilişkilerle gösterilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Elde edilen veriler bilgisayar ortamında Word dosyasına aktarılarak, birbirleri ile ilişkili araştırma kodları bulunmuştur. Daha sonra bulunan kodlar temalara dönüştürülerek, literatürle olan ilişkisi açıklanıp temalar şeklinde gösterilmiştir.

6. BULGULAR

Bu bölüm başlığı altında, katılımcıların demografik bilgileri ile araştırmada engelli bireylerden alınan verilerin analizi sonucunda, derneklerle ilişkisi engelli bireylerin engellilik algısı ve yaşayışı, eğitim süreçlerindeki bulgulara değinilerek yer verilmiştir.

6.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Aşağıdaki tablo katılımcıların demografik özelliklerini içermektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Katılımcının Yaşı	Cinsiyeti	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Engelli Grubu	Engelli Oranı	Kamuda Çalışma Süresi
E1	26-32	Erkek	Evli	Lise	Psikolojik Rahatsızlık	%40-59	6-10 Yıl
E2	40-49	Erkek	Bekar-1 Çocuk	Ön Lisans	Süreğen Hastalık, Üveyit	%40-59	11-20 Yıl
E3	40-49	Kadın	Evli-2 Çocuk	Lise	Görme Engelli	%80-100	6-10 Yıl
E4	33-39	Erkek	Evli-2 Çocuk	Lise	Görme Engelli	%80-100	6-10 Yıl
E5	26-32	Erkek	Bekar	Üniversite	Ortopedik Engelli	%80-100	1-5 Yıl
E6	26-32	Erkek	Evli-2 Çocuk	Lise	Görme Engelli	%60-79	6-10 Yıl
E7	18-25	Kadın	Bekar	Ön Lisans	Ortopedik Engelli	%80-100	1-5 Yıl
E8	26-32	Erkek	Bekar	Üniversite	Süreğen Hastalık	%60-79	6-10 Yıl
E9	26-32	Erkek	Bekar	Lise	Zihinsel Engelli	%40-59	6-10 Yıl

Katılımcıların çoğu 26-32 yaş aralığında olup, iş deneyim süreleri bakımından ilk sırada 6-10 yıllar arası iş deneyimine sahip engelli bireylerin oluşturulduğu görülmektedir. Engel oranları olarak %80-100 arası engellik raporu olan engelli katılımcı sayısı diğer oranlara sahip engelli kişilerden fazladır.

6.2. Dernek ve Vakıfların Engelli Bireyle İletişimi

İstihdam politikalarında engellilerin istihdamını arttırmaya yönelik getirilen düzenleme ve uygulamalar pozitif ayrımcılık kapsamında engelli bireyin istihdam sorununu çözmeye ilişkin (Zencirkıran, 2018) engelli bireylerle dernek ve vakıflar iletişime geçer. Bu duruma katılımcı E8 şu ifadelerle yer vermiştir;

“Derneklerde bulunmadım. Şişlide bir vakıf vardı o bir kere ilettime geçti onun dışında yok. Engellilere yönelik bazı şirketler engelli kadrosundan işçi alıyormuş o şekilde iletişime geçtiler. Çok önceden oldu.”
(E8, Süreğen Hastalık)

İletişimin gerçekleşebilmesi ve ortaya çıkması için, gönderici ile alıcı arasında iletilecek bir mesaja, amaca veya ihtiyaca gereksinim duyulmalıdır (Robbins ve Judge, 2015). Engelli bireylerde amaçlarına yönelik belli gruplara girme ihtiyacı hissediler. Bu kapsamda Engelli dernekleri ve vakıfların engelli birey ile iletişime geçmediği bu sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilemediğini katılımcı E1 şu ifadelerle değiniyor;

“Yok öyle bir şeyde karşıma çıkmadı. Zaten çalışmaktan kafamızı kaldıramıyoruz ki olsaydı kafamız dağılıyor bir değişiklik oluyor, iyi geliyor, her şeyden önce bilgileniyoruz. Daha önce herhangi bir dernek iletişim kurmadı, kimse aramadı.” (E1, Psikolojik Rahatsızlık)

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden çocuklar sıklıkla anneleri tarafından okula götürülüp getirilmektedir. (Altuntaş ve Atasü, 2016) Engelli çocuklara sahip ailelerin derneklerle iletişimi çocuklarının ilk eğitim alma yaşlarından itibaren gerçekleşmektedir. Bu süreci yaşayan katılımcı E5 çocukken katıldığı engelli derneğine karşı tutumunu şu sözlerle ifade etmektedir;

“Bir iki kez omurilik felçlileri derneği iletişime geçti. Çok eskiden ailem üyeydi benim çocukluğum döneminde oradan bir iletişime geçen oldu. Gel biz burada engelliyiz engelliler bir arada buluşuyoruz gibisinden, bana da pek samimi gelmedi.” (E5, Ortopedik Engelli)

6.3. Engelli Bireyin Etiketlenme Kaygısı

Bedensel bir damgaya sahip olan birey, sürekli temas halinde olduğu normal kişilerin zamanla onların engellerine alışıp daha az rahatsız olabildiklerini ve böylelikle zamanla normalleşme sürecinin gelişebildiğini beyan etmektedirler. Damgalı kişi, ne kadar çok normallerle ittifak halindeyse muhtemelen kendini bir o kadar damgalayıcı olmayan sıfatlarla betimleyecektir (Goffman, 2022). Araştırmada katılımcı E6 bu süreci şöyle aktarmaktadır;

“Ben derneklere ihtiyaç duymuyorum, öyle de bir toplulukta bulunmazdım zaten. Gerek duymuyorum, ailemde benden başka engelli yok doğuştan da olmadığım için yani ben böyle hiçbir şey yokmuş gibi hayatıma devam etmek istiyorum öyle de yapıyorum elimden geldiği sürece.” (E6, Görme Engelli)

Engelli birey, itibarsızlaştırılmış değil de itibarsızlaştırmaya müsait bir kişiliğe sahipse, burada kişinin mevcut durumundan dolayı kaynaklanan toplumsal gerilimi idare etmekten ziyade, kusura ilişkin gerçekliği ve bilinirliği idare etmeyi tercih eder (Goffman, 2022). Burada Engelli birey söylemek veya söylememek, açığa vurmak ya da vurmamak yöntemlerini seçer. Katılımcı E6 bu süreci kendi gerçekliğini reddetme ve kabul etmeme yönünde algılayıp, bu yönde hayatını idame ettirmeyi tercih etmiştir.

6.4. Engelli Bireyin Eğitim İhtiyacı

Eğitim bir toplumda yönetenlerin hedeflediği ideal insanı yaratmada önemli işlev gördüğü için içeriği dönemden döneme değişir. Farklı dönemlerin ve toplumların ideal insanı, farklılıklar içermektedir. Bilgi toplumunun eğitiminde farklılıklar ve bireysellikleri ön plana çıkaran yeni bir eğitim modeli benimsenmiştir (Zencirkıran, 2018).

5378 Sayılı, 01/97/2005 kabul tarihli “Engelliler Hakkındaki Kanun” kapsamındaki 15. Madde: Hiçbir sebebe dayalı olarak engellilerin eğitim faaliyetlerine katılması, eğitim alması engellenemez. Engellilik durumu oluşan çocuklar, gençler ve yetişkinler, farklılıkları ve özel durumları da dikkate alınarak, bütünleştirilmiş mekanlar ve ortamlarda engellilik haline sahip olmayanlarla eşit eğitim imkânı almalarını gerektirecek koşullar sağlanır (Karaaslan, 2014).

Bu kanun kapsamında engelli bireylerin, normal kişilerden rahatsızlığı sebebiyle birtakım farklılıkları, uygulanan eğitim sisteminin etkinliği ile en aza indirilmesi mümkündür. Engelli bireylerin rehabilitasyon merkezlerinde gerek sağlıkları sebebiyle tedavilerine yönelik olan gerekse de hayata katılımlarının sağlanması yönünde verilen eğitimler, engelli bireyler için oldukça önemlidir. Bu süreci katılımcı E4 şöyle ifade etmiştir;

“Hayatım değişti görme engelliler camiasına girdim yatılı okullarda okudum. Emirgan rehabilitasyon merkezinde okudum ben. Beş buçuk ay kabartma yazı baston kullanımı, abaküs, bir takım temel eğitimden sonra 1 senede masör eğitimi aldıktan sonra dışarıdan kaldığım yerden eğitimime devam ettim.” (E4, Görme Engelli)

Modern toplumlara sahip devletlerin, yurttaşlarının sağlığını korumak için yüksek derecede sorumluluk üstlendiği görülmektedir. Bu sorumluluk sağlık alanında yüksek miktarda kamu hizmeti olarak karşımıza çıkmaktadır (Alcock, May, Rowlingson, 2011). Türkiye’de engelli bireylere yönelik bakım hizmetlerinden bir tanesi kurum bakım hizmetidir. Kurum bakımı iki tür olarak karşımıza çıkar. Resmi ve özel bakım olarak ayrılan bu tür ilgili merkezlerde gerçekleştirilir (Altuntaş ve Atasü, 2016). Katılımcı E7 bu sürece benzer bir uygulamanın özel rehabilitasyon merkezinde kendisinin de aldığını şöyle aktarmıştır;

“Sadece fizik tedavi aldım başka hiçbir şey almadım. Özel algı dünyasında rehabilitasyon merkezinde.” (E7, Ortopedik Engelli)

6.5. Engelli Bireyin Dernek ve Vakıflara Katılımı

Gündelik hayatta insanlar çok sayıda birbirinden farklı grubun üyesidirler. Aile, öğrenci toplulukları işyerleri, üye olunan sivil toplum örgütleri kulüpler, cemaatler, sendikalar, siyasi partiler bu gruptandır (Zencirkıran, 2018).

Sivil alanın en önemli unsurlarından birisi derneklerdir. Dernekler, bireylerin bir araya gelerek belirli amaç doğrultusunda hareket ederek, toplumsal mücadelenin, hak arama özgürlüğünün ve kişisel gelişimin en önemli unsuru olmuştur (Gümü, 2022).

Vakıf kavramı bir malın bir hizmete özgülmesi için bir araya getirilmesidir. Dernekler kişi topluluğu iken, Vakıflar mal topluluğudur (Gümü, 2022). Türkiye devleti modern bir cumhuriyet rejimine intikal edince, vakıf, toplum için vazgeçilmez hizmetleri karşılayan bir kurum olarak benimsenmiş ve devamlılığını sağlamıştır (İnalçık, 2019).

Aşağıdaki tabloda araştırmanın katılımcılarının herhangi bir dernek ve vakıflara katılımları gösterilmiştir.

Tablo 4: Engelli Bireyin Dernek ve Vakıflara Katılımı

Katılımcı	Katıldığı Dernek veya Vakıf	Aldığı Eğitim	Engelli Dernek veya Vakıflara Şimdi gitme durumu
E1	Katılmadı	Yok	Şimdi Katılmıyor
E2	Katılmadı	Yok	Şimdi Katılmıyor
E3	Gözder ve Altı Nokta Körler Vakfı	Bilgisayar, YKS Kursu	Şimdi Katılmıyor
E4	Altı Nokta Körler Vakfı	Masörlük, Bilgisayar, Baston Eğitimi, Kabartma Yazı	Nadiren, Anadolu Görme Engelliler Derneğine Katılıyor
E5	Katılmadı	Yok	Şimdi Katılmıyor
E6	Katılmadı	Yok	Şimdi Katılmıyor
E7	Omurilik Felçlileri ile Bir Sefer, Güngören Engelliler Merkezi	Takı Tasarım Kursu Engelliler Merkezinde	Şimdi Katılmıyor
E8	Katılmadı	Yok	Şimdi Katılmıyor
E9	Katılmadı	Yok	Şimdi Katılmıyor

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere engelli bireylerin derneklerle şimdi ilişkisi bulunmamaktadır. Görme engelli bireyler geçmişte birtakım eğitim ve destek almış olsalar bile, diğer engel gruplarındaki engelli bireyler gibi işgücüne katıldıktan sonra engelli dernek ve vakıflarla ilişkisi kesilmiş, sadece katılımcı E4 engelli dernekleri ile nadiren iletişim kurmaktadır.

7. SONUÇ

Engelli istihdamının, engelli bireyler üzerinde sosyalleşme ve dayanışma ağlarına katılımının ne etkide yönelim sergilediğini öğrenmek ve nedenlerini bulmak amacıyla, kamu kurumunda çalışan engelli bireylerle nitel bir çalışma yürütülmüştür. Engelli bireylerin, eğitim, sosyalleşme uygulamaları, sağlık bakımından yaşadığı süreç ve istihdam olanakları bakımından engelli dernekler ve vakıflarla yaşadıkları deneyimleri, bu araştırmada gösterilmeye çalışılmıştır.

Engelli bireylerin yaşadıkları çevre ile ilişkisi, engellilik üzerinden ortaya çıkan toplumsal ve yapısal zorluklar ve bunları doğuran sebeplere değinilmiştir. Engelli bireylerin engellilik durumuna bakışı, toplumsal çekinceleri, damgalanma sorunu, istihdam problemleri, yasal mevzuat çerçevesinde devlet kurumu ile dernekler ve vakıflardan beklentileri ortaya çıkararak sosyolojik bir bakış açısıyla anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada engellilik halinin farklı bakış açıları ile açıklanması ve engellik türüne göre yaşamış oldukları deneyimlerinin anlaşılması için, katılımcılardan üçü görme engelli, ikisi ortopedik engelli, ikisi süregen hastalık, bir zihinsel engelli, biri psikolojik rahatsızlık olmak üzere farklı engel gruplarına sahip engelli bireyler seçilmiştir. Doğuştan engelli ve küçük yaşlarda engellilik durumu ile karşılaşan engelli bireyler, sonradan engelli olanlara göre hayata katılımları ve engelliliğin psikolojik ve sosyolojik durumlarını daha olumlu geçirmektedirler. Bu süreçte en belirgin bulgu ise sonradan engelli olan bireylerde damgalanma endişesi ile engellilik durumunu kabullenememe problemi ile engelli dernekleri ve vakıflara bu sebeple katılmama sonucunu göstermektedir.

Engelli bireyler, olumsuz önyargılar, etiketlemeler, engellilik dilinin toplumsal tezahüründeki ötekileştiren diline karşı rahatsızlık duymaktadırlar. Toplumun engelli bireylere olumsuz bakış açılarından, yapamaz, edemez gibi tutum ve davranışlarından, engelli bireylerin işgücüne katıldıktan sonra etkilenmedikleri ve özgüvenlerinin yerine geldiği sonucu araştırmada ortaya çıkmıştır.

Engelli bireylerin, istihdam sorunu çözüldüğünde, engelli dernekleri ve vakıflarla ilişkisi azalmaktadır. Bunun nedenlerinin başında engelli dernek ve vakıfların yeterince engellilik problemlerinde aktif olamaması ve eğitim olanaklarının engelli bireyleri tatmin etmemesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmadaki diğer bir sonuç ise engelli bireylerin, engelli dernek ve vakıflarla iletişim sorunu olduğu, bu kapsamda faaliyet gösteren engelli dernek ve vakıfların, engelli bireylerle temasa geçemedikleri, engelli bireyin söz konusu ihtiyaç ve sorunlarında, aile bireyler ve arkadaş çevresi ile bu tür topluluklardan haberdar olduğu sorunu ortaya çıkmaktadır.

Engelli bireylerin, engelli dernek ve vakıflarla etkileşimi oldukça önem arz etmektedir. Belirli amaç doğrultusunda hareket eden, örgütlenmiş hak arama faaliyetleri, dışlanmış, ötekileştirilmiş, dezavantajlı gruplardan engellilerin, sorunlarını çözüme kavuşturma anlamında oldukça önemlidir. Engelli bireylerin istihdam sorunu başta olmak üzere birçok ertelenen, görmezden gelinen sıkıntıları, yasal ve uluslararası çalışmalar ile çıkarılan kanunlarla çözümlü bir yaklaşım benimsenerek giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın "2030 Engelsiz Vizyon" projesi kapsamındaki hedeflere ulaşılması, yasal mevzuat çerçevesinde, engelli bireyler üzerinde farkındalık oluşturularak amaçlarına ve pozitif ayrımcılık uygulamalarına erişimini sağlayan süreç içerisinde olmaları ile mümkündür. Bu kapsamda toplumsal bilincin oluşturulması da oldukça önemlidir. Engelli bireyin istihdama kazandırılması ve hayata katılımını sağlayacak politikaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda engelli bireylerin istihdam sorunu alanında araştırmaların çoğalması, engelli dernek ve vakıfların Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kamu kuruluşları, belediyeler, iş yerleri vb. gibi kurum ve kuruluşlarla entegre çalışmalar yapması, kamu duyarlılığı sağlanması, toplumsal sorunların çözümü için bu alandaki araştırmaların çoğalması oldukça gerekli ve önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Alcock, P.; May, M. & Rowlingson, K. (2011). Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar (Çeviren.: Şenay Gökbayrak), Siyasal Kitabevi, Ankara.
2. Altuntaş, B. & Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). Engelli Bakımı Sosyal Bakım ve Kadın Emeği, Nika Yayınevi, Ankara.
3. Aziz, A. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, Nobel Yayıncılık, Ankara.
4. Baudrillard, J. (2018). Tüketim Toplumu söylenceleri yapıları (Çeviren.: N. Tatal-F. Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
5. Giddens, A. (2017). Sosyoloji Başlangıç okumaları (Çeviren.: Günseli Ataylar), Say Yayınları, İstanbul.
6. Goffman, E. (2022). Damga (Çeviren.: Ş. Geniş-L. Ünsaldı-S.N. Ağırnaslı), Heretik Yayınları, Ankara.
7. Gümüş, M. (2022). "Dernekler Mevzuatında Son Dönemde Yapılan Değişikliklerin Örgütlenme Özgürlüğüne Etkileri", Ankara Barosu Dergisi, 80: 469-501
8. İnalçık, H. (2019). "Vakıf Medeniyeti", Vakıflar Dergisi, Vakıflar Dergisi 80. Yıl Özel Sayısı, 246-247.
9. Karaarslan, E. (2014). Engelli Hakları, Bekad Yayınları, Antalya.
10. Kaya, H. (2015). Engelli İnsan Hakları, Liberte Yayınları, Ankara.
11. Kosor, D., (2011). "Engelli Çocukların Ağız ve Diş Sağlığının Değerlendirilmesi", Bitirme Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
12. Köksal, A., (2010). "Türkiye'de Engelli İstihdamı ve Bir Araştırma" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
13. Öztürk, M., (2011). Türkiye'de Engelli Gerçeği, MÜSİAD, İstanbul.
14. Robbins, S.P. & Judge, T.A. (2015). Örgütsel Davranış (Çeviren.: İnci Erdem), Nobel Yayıncılık, Ankara.
15. Seyyar, A., (2006). Özürlülere Adanmış Sosyal Politika Yazıları, Adapazarı Büyükşehir Belediyesi, Adapazarı.
16. Seyyar, A., (2015). Dünya'da ve Türkiye'de Engelli Dostu Sosyal Politikalar, Rağbet Yayınları, İstanbul.
17. Şişman, Y.; Kocabaş, F. & Yazıcı, B., (2011). "Özürlülerin Çalışma Yaşamına Katılma Tezi", Ege Üniversitesi, İzmir.
19. Uşan, M. F. (1997) "İş Hukukunda Sakat İstihdamı", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
20. Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
21. Zencirkıran, M. (2018). Sosyoloji, Dora Yayıncılık, Bursa.

İNTERNET YAYINLARI

1. Altı Nokta Körler Derneği, www.altinokta.org.tr
2. Altı Nokta Körler Vakfı, www.6nokta.gov.tr
3. ASHB, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, www.aile.gov.tr
4. B.M., Birleşmiş Milletler, www.turkiye.un.org.tr
5. BEDD, Bedensel Engellilerle Dayanışma Derneği, www.bedd.gov.tr
6. DSÖ, Dünya Sağlık Örgütü, www.who.int
7. İED, İşitme Engelliler ve Aileleri Derneği, www.ied.gov.tr
8. İŞKUR, Türkiye İş Kurumu, www.iskur.gov.tr
9. Tohum Otizm Vakfı, www.tohumotizm.gov.tr
10. TSCV, Türkiye Spastik Çocuklar Vakfı, www.tscv.gov.tr
11. TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr
12. Türkiye Engelliler Konfederasyonu, www.engellilerkonfederasyonu.gov.tr
13. ZİÇEV, Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı, www.zicev.gov.tr